

STORTINGET

Innst. 70 S

(2024–2025)

Innstilling til Stortinget
fra familie- og kulturkomiteen

Dokument 8:180 S (2023–2024)

Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Grunde Almeland, Guri Melby og Ingvild Wettrhus Thorsvik om å sikre alle foreldre muligheten til å være forelder til sitt eget barn

Til Stortinget

Bakgrunn

I dokumentet fremmes følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med et lovforslag om å gjøre pater est-regelen kjønnsnøytral.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslaget.

Komiteens behandling

Komiteen inviterte til skriftlig høring i saken og mottok tre høringsinnspill innen fristen. Komiteen har forelagt representantforslaget til uttalelse for barne- og familieminister Kjersti Toppe. Statsrådens svarbrev av 1. november 2024 er vedlagt innstillingen.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Åse Kristin Ask Bakke, Mona

Nilsen og Torstein Tvedt Solberg, fra Høyre, Turid Kristensen og Tage Pettersen, fra Senterpartiet, Margrethe Haarr og Åslaug Sem-Jacobsen, fra Fremskrittspartiet, Silje Hjemdal, fra Sosialistisk Venstreparti, Kathy Lie, og fra Venstre, lederen Grunde Almeland, viser til representantforslaget om å sikre alle foreldre muligheten til å være forelder til sitt eget barn.

Komiteen viser til at forslagsstillerne foreslår å gjøre pater est-regelen kjønnsnøytral. Pater est-regelen innebærer at morens ektemann antas å være far til barna hun føder. Forslagsstillerne viser til at det primære hensynet som ligger til grunn for regelen, er å bidra til å beskytte familien som en sosial enhet rundt barnet ved å sikre barnas forsørgelse fra begge foreldrene.

Forslagsstillerne viser videre til at pater est-regelen i barneloven utelukkende gjelder fedre, og ikke medmødre. For medmødre oppstilles andre krav som må oppfylles før medmor kan utpekes som rettslig medmor.

Forslagsstillerne påpeker også at et avslag på søknad om å være juridisk forelder for sitt eget barn kan få store og langvarige konsekvenser. Eksempler på slike konsekvenser er etablering av tilknytning til barnet i første leveår og muligheten til å opprettholde kontakt etter samlivsbrudd, og også når det kommer til økonomiske og helsemessige forhold eller forhold av praktisk art.

Forslagsstillerne mener at dagens regelverk, hvor pater est-regelen utelukkende gjelder for heterofile ektepar, er diskriminerende og svakt begrunnet, og foreslår derfor å endre denne.

Komiteen viser videre til at statsråden i sitt svarbrev peker på at Barne- og familiedepartementet arbeider med en lovproposisjon med forslag til ny barnelov,

og at statsråden mener at denne saken vil bli best behandlet av Stortinget dersom innholdet i representantforslaget kan bli drøftet sammen med de andre forslagene til ny barnelov.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Framskrittspartiet, viser til at Barnelovutvalget har utredet og lagt fram forslag til endringer i barneloven, der de også kommer med anbefalinger knyttet til fastsetting av foreldreskap. Barnelovutvalgets primære standpunkt er at barneloven skal være kjønnsnøytral og inkludere alle former for familier. Utvalget har også sett på ulike måter å etablere farskap og medmorskap på. Barnelovutvalget foreslår i all hovedsak videreføring av dagens rett, i tillegg til at de foreslår at etablering av foreldreskap ved assistert befruktning skal skje ved samtykke. Utvalget har ikke anbefalt en utvidelse av pater est-regelen, men har pekt på ulike konsekvenser av en utvidelse.

Flertallet viser til statsrådens svarbrev, der statsråden informerer om at Barne- og familiedepartementet arbeider med lovproposisjonen med forslag til ny barnelov, og tar sikte på at den kan bli lagt fram for Stortinget våren 2025. Statsråden mener at det er naturlig at forslaget om å gjøre pater est-regelen kjønnsnøytral best kan bli drøftet sammen med de andre forslagene som kommer i lovproposisjonen om ny barnelov.

Flertallet ser at det finnes fordeler og ulemper med å gjøre pater est -regelen kjønnsnøytral, men mener at alle forutsetninger for etablering av foreldreskap må ses i sammenheng og at vurderingen av dette spørsmålet bør tas i forbindelse med behandling av ny barnelov.

Komiteens medlemmer fra Høyre mener at behovet for trygge juridiske og sosiale rammer rundt alle barn må tillegges avgjørende vekt. Å skape trygghet for omsorg og forsørgelse fra starten av barnets liv må veie like tungt for barn født inn i likekjønnede ekteskap som for barn født inn i ulikekjønnede ekteskap.

Disse medlemmer deler forslagsstillernes syn på at dagens praktisering av pater est-regelen får alvorlige og langvarige konsekvenser for foreldre i likekjønnede ekteskap og deres barn, både når det kommer til å etablere tilknytning til barnet i barnets første leveår og muligheten for å opprettholde kontakt etter et samlivsbrudd, og når det kommer til økonomiske og helsemessige forhold, eller forhold av praktisk art. Som eksempler på dette vises det til at en forelder som ikke er juridisk forelder, ikke får tilgang til barnets helseinformasjon på helsenorge.no. Dette innebærer blant annet at forelderen ikke får tilgang til barnets legetimer, og at forelderen ikke kan hente reseptbelagt medisin til barnet på apoteket. Forelderen kan ikke søke om pass eller

ID-kort til barnet sitt. Forelderen kan heller ikke opprette en livsforsikring som tilgodeser barnet ved foreldrens bortgang. Det vises til at det er spesielt problematisk at et avslag på søknad om å være juridisk forelder for sitt barn har som konsekvens at forelderen ikke får rett til å ta ut foreldrepermisjon for barnet hen de facto er forelder til, all den tid det første leveåret er sentralt for å sikre barnet solid tilknytning til begge foreldre og startskuddet for en relasjon mellom forelder og barn som skal vare livet ut. Det vises videre til at det er vel så problematisk at ved et eventuelt samlivsbrudd har verken barnet eller forelderen noen rett til videre kontakt med hverandre. Dette innebærer at barnets adgang til å fortsatt ha en relasjon til forelderen det har vokst opp med, det være ved delt bosted eller samvær, utelukkende beror på den andre, juridiske forelderens ønske om eller velvilje til å opprettholde slik kontakt. Disse medlemmer mener at disse konsekvensene er så alvorlige at det tilsier at det er behov for å endre pater est-regelen og gjøre denne kjønnsnøytral.

Disse medlemmer vil likevel vise til at spørsmålet om pater est-regelen har blitt drøftet i Barnelovutvalget. Utvalget skriver i NOU 2020:14 at:

«For utvalget er [...] et viktig verdimesig utgangspunkt å så langt som overhodet mulig likestille foreldrepar av samme kjønn med foreldrepar av motsatt kjønn, og videre barna i disse forholdene. Den ultimate formen for likestilling mellom disse to kategoriene foreldreskap ville være å la foreldreskap følge nøyaktig samme regler for likekjønnede som ulikekjønnede par ved å utvide pater est-regelen og regelen om erklæring av foreldreskap til å gjelde også likekjønnede, uten andre vilkår.»

Barnelovutvalget har, på tross av det sentrale verdimesige utgangspunktet om å likestille foreldrepar av samme kjønn med foreldrepar av motsatt kjønn, valgt å ikke gå inn for å gjøre pater est-regelen kjønnsnøytral. Etter utvalgets syn er den viktigste grunnen til at de ikke går inn for å endre dagens vilkår for medmorskap, at vilkårene til sammen sikrer at det ikke blir konflikt om foreldreskapet mellom medmor og den som har bidratt med sæd. Utvalget viser til at spørsmålet om de nærmere vilkårene for medmorskap ikke er spesifisert som et særskilt tema som skal utredes i utvalgets mandat. Utvalgets tid og ressurser har vært knappe, og utvalget viser til at det derfor i begrenset grad har vært mulig å gå inn på og utrede alle forhold som kunne være av interesse innenfor det brede temaet som dagens barnelov omfatter. Utvalget ser også at vilkårene for medmorskap tangerer annet regelverk, især bioteknologiloven, på en slik måte at det ville være nyttig å se regelverkene i sammenheng. Videre mener utvalget at flere av disse spørsmålene krever en type kompetanse, særlig innen medisin og bioteknologi, som ikke utvalget besitter, og som det har vært begrenset med tid til å hente inn. Disse medlemmer mener derfor at dette er spørsmål som

bør utredes før et forslag om å endre pater est-regelen kan fremmes. På denne bakgrunn fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen utrede spørsmålet om å gjøre pater est-regelen kjønnsnøytral, og der relevant regelverk sees i sammenheng med mål om større grad av likestilling for foreldre i likekjønnede ekteskap, og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.»

Disse medlemmer viser til at det hadde vært ønskelig om dette kunne skje i forbindelse med at regjeringen legger frem sitt forslag til ny barnelov, som det er på høy tid at legges frem for Stortinget. Dersom en slik utredning vil ta lengre tid enn at den kan inkluderes i forslaget til ny barnelov, så mener disse medlemmer at det bør åpnes for at dette skjer i en egen prosess.

Komiteens medlem fra Fremskrittspartiet merker seg at forslaget løfter flere interessante problemstillinger. Det er gode argumenter både for og mot å gjøre de foreslåtte endringene, eller eventuelle andre endringer. Dette medlem ser det som mest naturlig å behandle en eventuell endring i regelen i sammenheng med andre spørsmål i den kommende behandlingen av barneloven.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Venstre viser til at pater est-regelen er sentral i familieretten og innebærer at morens ektemann antas å være far til barna hun føder. «Pater est» er latin for «far er», og er en forkortelse av uttrykket pater est quem nuptiae demonstrant, som betyr «den er far som ekteskapet viser». Prinsippet har sine røtter i romerretten og har vært et mønster for lovgivning på familierettens område i de fleste europeiske land. I norsk rett er pater est-regelen lovfestet i barneloven § 3 første ledd:

«Som far til barnet skal reknast den mannen som mora er gift med ved fødselen.»

Disse medlemmer viser til at pater est-regelen har et klart biologisk utgangspunkt, ettersom regelen om at morens ektemann skal anses som barnets far, tar utgangspunkt i at ektemannen i de fleste tilfellene også er barnets biologiske far. I norsk rett gjelder imidlertid pater est-regelen uavhengig av om ektefellen er biologisk far til barnet eller ikke.

Dette begrunnes med at en regel som automatisk utpeker morens ektefelle som barnets rettslige far, skaper trygghet for omsorg og forsørgelse fra starten av barnets liv. Selv om regelen har et klart biologisk utgangspunkt, er det primære hensynet bak regelen altså å bidra til å beskytte familien som en sosial enhet rundt barnet ved å sikre barnet forsørgelse fra begge foreldrene. Det vektlegges også at regelen er enkel å administrere for of-

fentlige myndigheter, jf. Prop. 105 L (2012–2013) punkt 4.1.4.

Disse medlemmer viser til at Farskapsutvalget i NOU 2009:5 Farskap og annen morskap – Fastsettelse og endring av foreldreskap understreker at det er hensynet til barnets beste som er den primære begrunnelsen for en pater est-regel, jf. NOU-ens punkt 9.3, hvor utvalget skriver:

«Utvalget viser særlig til at pater est-regelen sikrer at en stor gruppe barn alltid vil ha to foreldre fra starten av livet, med den juridiske, sosiale og materielle tryggheten dette innebærer. Barnas behov for trygge sosiale og juridiske rammer må veie tyngre enn behovet for å fastslå det genetiske farskapet.»

Disse medlemmer viser videre til at Barnelovutvalget i NOU 2020:14 Ny barnelov – Til barnets beste igjen understreker at det primære hensynet til regelen ikke er biologiske bånd, men tidlig fastsetting av foreldreskap, jf. NOU-ens punkt 9.4.3, hvor utvalget skriver:

«Sentralt for utvalget er hensynet til tidlig fastsetting av foreldreskap. Automatikken i pater est-regelen skaper trygghet for omsorg og forsørgelse helt fra starten, som påpekt av farskapsutvalget. Videre viser utvalget til at pater est-regelen har en høy treffsikkerhet når det gjelder forholdet mellom det biologiske og det rettslige farskapet. Risikoen for at barn vokser opp med en annen mann som far enn den mannen som er biologisk far, kan uansett ikke avbøtes ved at pater est-regelen oppheves, og at man går inn for at alle skal erklære farskap. Å sikre seg fullt samsvar mellom det biologiske og rettslige foreldreskapet kan kun skje ved å innføre krav om obligatorisk DNA-analyse. Utvalget regner en slik løsning som uaktuell og viser også her til farskapsutvalgets vurderinger.»

Disse medlemmer stiller seg bak både Farskaps- og Barnelovutvalgets vurderinger av at det er hensynet til barnets beste som er det sentrale hensynet bak pater est-regelen, fordi den har som hovedformål å skape trygghet for omsorg og forsørgelse fra starten av barnets liv.

Behovet for en kjønnsnøytral pater est-regel

Disse medlemmer viser til at pater est-regelen i barneloven § 3 første ledd utelukkende gjelder fedre, og ikke medmødre. For medmødre er det barneloven § 3 andre ledd som gjelder:

«Som medmor til barnet skal reknast den kvinna som mora er gift med ved fødselen når barnet er avla ved assistert befruktning innafor godkjent helsestell og med kvinna sitt samtykke til befruktninga. Ved assistert befruktning innafor godkjent helsestell i utlandet må identiteten til sædgiver vere kjent.»

Disse medlemmer viser til at i motsetning til pater est-regelen i første ledd, blir ikke kvinnen som

mor er gift med ved fødselen, automatisk utpekt som barnets rettslige medmor. Dersom barnet er unnfanget ved assistert befruktning (i praksis inseminasjon), skal morens kvinnelige ektefelle regnes som medmor til barnet dersom to vilkår knyttet til den assisterte befruktningen er oppfylt. Folkeregistermyndigheten skal kontrollere om disse vilkårene er oppfylt.

Det ene vilkåret er at morens kvinnelige ektefelle må ha gitt sitt samtykke til befruktningen. I tråd med bioteknologiloven må ektefellen være myndig når hun gir samtykke, og ved gjentatt behandling må det gis nytt særskilt samtykke.

Det andre vilkåret er at den assisterte befruktningen foretas innen «godkjent helsestell». Virksomhet i Norge må ha godkjenning av Helsedirektoratet. Er den assisterte befruktningen skjedd i utlandet, må identiteten til sædgiver være kjent. Dette er ikke spesifisert i loven for de tilfellene der den assisterte befruktningen skjer i Norge, fordi det her er et vilkår at den assisterte befruktningen skjer med åpen donor, jf. bioteknologiloven § 2-7.

Er assistert befruktning skjedd privat, eller ved en helseinstitusjon som ikke regnes som «godkjent helsestell», eller uten nødvendig samtykke, regnes morens kvinnelige ektefelle ikke som medmor. Hun kan heller ikke få rettsstilling som medmor ved erkjennelse etter § 4 eller på annen måte. Det samme gjelder hvis befruktningen er skjedd ved samleie.

Disse medlemmer viser til at de aller fleste barn i likekjønnede forhold blir til ved assistert befruktning i godkjent helsestell, og mange vil benytte denne metoden for å få barn. Det er imidlertid på det rene at noen også blir gravide gjennom inseminasjon i privat regi. Begrunnelsene for dette kan være forskjellige: Noen ønsker å benytte en donor de kjenner, noe som ikke er tillatt ved befruktning etter bioteknologiloven, mens det for andre igjen kan dreie seg om kostnadene til den assisterte befruktningen eller lang ventetid på klinikkene som utfører den.

Disse medlemmer viser til at Barnelovutvalget i NOU 2020:14 punkt 9.5.3.2 skriver følgende:

«For utvalget er [...] et viktig verdimesig utgangspunkt å så langt som overhodet mulig likestille foreldrepar av samme kjønn med foreldrepar av motsatt kjønn, og videre barna i disse forholdene. Den ultimate formen for likestilling mellom disse to kategoriene foreldreskap ville være å la foreldreskap følge nøyaktig samme regler for likekjønnede som ulikekjønnede par ved å utvide pater est-regelen og regelen om erklæring av foreldreskap til å gjelde også likekjønnede, uten andre vilkår.»

Disse medlemmer viser videre til at Barnelovutvalget, på tross av det sentrale verdimesige utgangspunktet om å likestille foreldrepar av samme kjønn med foreldrepar av motsatt kjønn, velger å ikke gå inn for å gjøre pater est-regelen kjønnsnøytral.

Disse medlemmer mener at Barnelovutvalgets begrunnelse for dette er foruroligende, da argumentene som trekkes frem, gjør seg vel så gjeldende for foreldrepar av motsatt kjønn som for foreldrepar av samme kjønn.

Som et første argument trekker Barnelovutvalget frem at en kjønnsnøytral pater est-regel vil komme i konflikt med dagens utgangspunkt fra bioteknologilovgivningen om at man skal benytte åpen donor ved assistert befruktning. Disse medlemmer ønsker å påpeke at selv om de aller fleste barn i likekjønnede forhold blir til ved assistert befruktning, er det langt flere barn av foreldrepar av motsatt kjønn som kommer til verden ved assistert befruktning. Argumentet om at en pater est-regel kan være problematisk med tanke på retten til å kjenne sitt opphav, gjør seg derfor gjeldende med større styrke i heterofile ekteskap.

Videre viser utvalget til at begrunnelsen for kravet om at barnet har blitt til ved assistert befruktning i godkjent helsevesen, er å sikre at inseminasjonen skjer i trygge og kontrollerte former, og at en klinikk ville gjennomføre sykdomstester og sjekk av medisinsk bakgrunn som kan utelukke seksuelt overførbare sykdommer eller arvelige genetiske sykdommer. Disse medlemmer viser til at også denne begrunnelsen gjør seg like sterkt gjeldende for heterofile ektepar som benytter seg av inseminasjon i privat regi, uten at Barnelovutvalget foreslår endringer i pater est-regelen for heterofile ektepar av den grunn.

Etter Barnelovutvalgets syn er den viktigste grunnen til å beholde dagens vilkår for medmorskap at vilkårene til sammen sikrer at det ikke blir konflikt om foreldreskapet mellom medmor og den som har bidratt med sæd.

Utvalget trekker i den forbindelse frem et par eksempler. Et eksempel er at paret benytter en venn eller bekjent som ønsker å bidra, men ikke være far. Et annet eksempel er at moren har samleie med en mann som resulterer i en unnfangelse, enten fordi hun har et forhold til ham, eller fordi hun ønsker å oppnå graviditet uten hans kjennskap til det.

En vilkårsløs regel om at en kvinnelig ektefelle alltid blir medmor, vil ifølge Barnelovutvalget skape usikkerhet om disse tilfellene. Disse medlemmer ønsker å påpeke at en vilkårsløs regel om at en mannlige ektefelle alltid blir far, også vil skape usikkerhet om disse tilfellene. Det hindrer imidlertid ikke Barnelovutvalget i å helhjertet støtte opp om å videreføre pater est-regelen for heterofile ektepar.

Disse medlemmer vil påpeke at et avslag på søknad om å være juridisk forelder for sitt barn kan få store og langvarige konsekvenser, både når det kommer til å etablere tilknytning til barnet i barnets første leveår og muligheten for å opprettholde kontakt etter et sam-

livsbrudd, og når det kommer til økonomiske og helsemessige forhold, eller forhold av praktisk art.

Som eksempler på dette kan nevnes at en forelder som ikke er juridisk forelder, ikke får tilgang til barnets helseinformasjon på helsenorge.no. Dette innebærer blant annet at forelderens ikke får tilgang til barnets legetimer, og at forelderens ikke kan hente reseptbelagt medisiner til barnet på apoteket. Forelderens kan ikke søke om pass eller ID-kort til barnet sitt. Forelderens kan heller ikke opprette en livsforsikring som tilgodeser barnet ved forelderens bortgang.

Disse medlemmer mener det er spesielt problematisk at et avslag på søknad om å være juridisk forelder for sitt barn har som konsekvens at forelderens ikke får rett til å ta ut foreldrepermisjon for barnet hen de facto er forelder til, all den tid det første leveåret er sentralt for å sikre barnet solid tilknytning til begge foreldre og startskuddet for en relasjon mellom forelder og barn som skal vare livet ut.

Disse medlemmer mener videre det er vel så problematisk at ved et eventuelt samlivsbrudd har verken barnet eller forelderens noen rett til videre kontakt med hverandre. Dette innebærer at barnets adgang til å fortsatt ha en relasjon til forelderens det har vokst opp med, det være ved delt bosted eller samvær, utelukken de beror på den andre, juridiske forelderens ønske om eller velvilje til å opprettholde slik kontakt.

Disse medlemmer viser til at JURK i sitt høringsinnspill stiller seg positive til forslaget om å gjøre pater est-regelen kjønnsnøytral. JURK gir uttrykk for at slik rettstilstanden er i dag, risikere barn i familier med likekjønnede foreldre å stå uten den juridiske beskyttelsen som en automatisk foreldreskapsregel gir, noe som igjen kan føre til tap av kontakt med en av sine omsorgspersoner ved samlivsbrudd. JURK skriver videre:

«Gjennom vårt arbeid møter JURK kvinner i likekjønnede forhold som opplever usikkerhet rundt sin juridiske status som medmor, særlig i tilfeller av samlivsbrudd. For barn unnfaget utenfor helseinstitusjoner, for eksempel ved privat inseminasjon, står medmor uten juridiske rettigheter til barnet. Dette kan få alvorlige konsekvenser, da barnet kan miste en av sine primære omsorgspersoner dersom medmor og biologisk mor går fra hverandre. Uten en juridisk fastsettelse av foreldreskap har medmor ingen rett til samvær, ingen tilgang til informasjon om barnet og ingen mulighet til å påvirke beslutninger som berører barnets helse og utvikling. Denne situasjonen er en stor belastning både for barnet og medmor, da den kan føre til at barnet mister stabiliteten og tilknytningen til en av sine omsorgspersoner.»

Disse medlemmer mener at det er gode grunner til å sette spørsmålsteget ved om det er riktig å vekke barnets rett til å kjenne sitt biologiske opphav tyngre enn adgangen til å sikre den reelle omsorgspersonens adgang til å være i foreldrepermisjon med barnet sitt i

dets første leveår. Disse medlemmer mener at det er like gode grunner til å stille spørsmål ved om det er riktig å vekke retten til å kjenne sitt biologiske opphav tyngre enn adgangen til å sikre barnet retten til å opprettholde kontakt med forelderens de har vokst opp med, ved et eventuelt samlivsbrudd.

Disse medlemmer viser videre til at den norske oversettelsen av barnekonvensjonen artikkel 7 nummer 1, som verner om barns identitet, lyder slik:

«Barnet skal registreres umiddelbart etter fødselen og skal fra fødselen ha rett til et navn, rett til å erverve et statsborgerskap, og, så langt det er mulig, rett til å kjenne sine foreldre og få omsorg fra dem.»

Barnekonvensjonen artikkel 7 nummer 1 har med andre ord både en identitets- og en omsorgsdimensjon.

Disse medlemmer viser til at det er omdiskutert om retten til å kjenne sitt biologiske opphav i det hele tatt er et krav som følger av barnekonvensjonen. Disse medlemmer viser til Barnelovutvalgets rapport punkt 9.2.2, hvor utvalget skriver følgende:

«Det er ikke åpenbart hvem som er 'foreldre' etter barnekonvensjonens artikkel 7 nummer 1. Begrepet kan både ha en biologisk, juridisk og psykologisk side, og nye familiestrukturer og reprodutiv teknologi utfordrer forståelsen av begrepet. [...] FNs barnekomité har til nå ikke gitt klar veiledning om spørsmålet, og internasjonalt er det ikke konsensus.

[...]

Et annet spørsmål er om artikkel 7 forplikter statene til å sørge for at barn får opplysninger om sæd- eller eggdonors identitet. Barnekomiteen har ikke kommet med en endelig avklaring av spørsmålet.»

Disse medlemmer viser videre til at det er mange land som har tiltrådt barnekonvensjonen, som ikke stiller krav om åpen donor ved assistert befruktning.

Det som imidlertid er på det rene, er at barnet etter barnekonvensjonen artikkel 7 nummer 1 har krav på omsorg. Disse medlemmer viser til at en sæddonor kan spille en mer eller mindre viktig omsorgsrolle i et barns liv. Noen barn har ikke kontakt med sæddonor i det hele tatt, mens andre igjen kan ha jevnlig kontakt. Det råder imidlertid liten tvil om at en forelder som bor og lever med barnet til daglig, spiller en større omsorgsrolle i barnets liv.

Det avgjørende for disse medlemmer er at man ved utformingen av regler om foreldreskap tar utgangspunkt i barnet og ser på hvem som er barnets reelle omsorgspersoner, og ut fra det sikrer de juridiske rettighetene for disse foreldrene, slik at barnet får den oppfølgingen det har rett på fra sine omsorgspersoner. Disse medlemmer vil i den forbindelse minne om at pater est-regelen nettopp har som hovedformål å skape trygghet for omsorg og forsørgelse fra starten av barnets liv.

Disse medlemmer mener at dagens regelverk, hvor pater est-regelen utelukken de gjelder for heterofile

ektepar, er regelrett diskriminerende og særdeles svakt begrunnet. Disse medlemmer kan ikke se at noen av innvendingene som trekkes frem mot å gjøre pater est-regelen kjønnsnøytral, ikke også er til stede for heterofile ektepar.

Disse medlemmer mener at det som gjør dagens regelverk særlig problematisk, er at det ikke bare forskjellsbehandler foreldrepar av samme kjønn, men at det også diskriminerer barna til likekjønnede ektepar. Disse medlemmer viser i den forbindelse til at det følger av både Grunnloven § 104 annet ledd og barnekonvensjonen artikkel 3 nummer 1 at ved handlinger og avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.

Etter disse medlemmers syn er det dypt urovekkende at pater est-regelen sikrer at barn født inn i ulikekjønnede ekteskap har to foreldre fra starten av livet, med den juridiske, sosiale og materielle tryggheten dette innebærer, mens hensynet til barnets beste må vike for andre hensyn i likekjønnede ekteskap.

Disse medlemmer stiller seg også undrende til at Barnelovutvalget ikke i større grad tar innover seg at de i sin argumentasjon mot å gjøre pater est-regelen kjønnsnøytral forskjellsbehandler barn av likekjønnede foreldre, og at de ikke problematiserer at de vekter formålet om å skape trygghet for omsorg og forsørgelse fra starten av barnets liv tyngre for barn født inn i ulikekjønnede ekteskap enn for barn født inn i likekjønnede ekteskap. Det kan hende at denne forskjellsbehandlingen er ubevisst, men det gjør den ikke mer unnskyldelig av den grunn.

Disse medlemmer viser til at Likestillings- og diskrimineringsombudet i sitt høringsinnspill, hvor de gir sin støtte til Venstres representantforslag, skriver at de gjentatte ganger har påpekt at likekjønnede foreldre ikke har det samme rettslige rammeverket for foreldreskap som ulikekjønnede foreldre. I forbindelse med høringen av NOU 2020:14 uttalte ombudet at det ikke finnes gode grunner for å skille mellom likekjønnede og ulikekjønnede par når det gjelder etablering av foreldreskap ved assistert befruktning. I flere høringsrunder, herunder til Mannsutvalget, har ombudet bedt om at det rettslige rammeverket for skeive foreldre utredes, med mål om å rette opp forskjellene mellom likekjønnede og ulikekjønnede foreldre. Disse medlemmer viser til at ombudet i sitt høringsinnspill skriver:

«Barn født inn i likekjønnede ekteskap fortjener å få juridisk, sosial og materiell trygghet fra starten av livet, på lik linje med barn født inn i ulikekjønnede ekteskap. Det er på høy tid at lovgivningen om etablering av foreldreskap reflekterer de ulike familiestrukturene vi har i samfunnet, og sikrer at alle barn får to foreldre, uavhengig av foreldrenes kjønn.»

Disse medlemmer viser videre til at JURK i sitt høringsinnspill gir uttrykk for at en kjønnsnøytral pater

est-regel vil være i tråd med prinsippet om barnets beste. JURK skriver i sitt høringsinnspill:

«Dagens anvendelse av pater est-regelen medfører en urettferdig forskjellsbehandling som rammer barn med to foreldre av samme kjønn, noe som samsvarer dårlig med prinsippet om barnets beste nedfelt i både Grunnloven § 104 og barnekonvensjonen artikkel 3 nr. 1. Dersom barn som er født i likekjønnede familier automatisk får to juridisk anerkjente foreldre, innebærer dette en trygghet og stabilitet som dagens praksis fratrar disse barna. Implementeringen av en kjønnsnøytral 'pater est'-regel vil dermed både bidra til likestilling for foreldre, men også styrke barnas rettigheter og beskytte deres behov for stabilitet og trygghet.»

Disse medlemmer legger i vurderingen av barnets beste med dette avgjørende vekt på at det vil være til barnets beste å sikre juridiske rettigheter til barnets reelle omsorgspersoner. Dette tillegges også større vekt av at det ikke kan sies å være i konflikt med barnets rett til kjennskap til sitt opphav. Det er fullt mulig å sikre denne retten uavhengig av fastsettelse av foreldreskap.

Disse medlemmer viser videre til at hvem som skal anses som foreldre til barnet, og forhold rundt etableringen av foreldreskap, har sider til diskrimineringsforbudet i barnekonvensjonen og den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK).

Av diskrimineringsforbudet i barnekonvensjonen artikkel 2 nummer 1 fremgår det at barnets rettigheter skal sikres uten diskriminering. Ett av diskrimineringsgrunnlagene etter barnekonvensjonen knytter seg til forhold ved foreldrene. Det vil si at det kan foreligge diskriminering av barnet dersom egenskaper ved foreldrene, for eksempel kjønn, er grunnen til at barnet forskjellsbehandles. Disse medlemmer viser til at grunnlaget «annen stilling» favner blant annet seksuell orientering, kjønnsidentitet og helsestatus.

Disse medlemmer viser videre til at det av EMK artikkel 14 fremgår at utøvelsen av konvensjonens rettigheter og friheter skal bli sikret uten diskriminering, deriblant EMK artikkel 8 om retten til respekt for privatliv og familieliv. Disse medlemmer viser også til at den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) sin avgjørelse «X og andre mot Østerrike» (2013) omhandler spørsmålet om hvorvidt rettslige barrierer for foreldreskap i likekjønnede forhold kan innebære ulovlig forskjellsbehandling av personer på bakgrunn av deres seksuelle legning. Saken gjaldt to kvinner i et lesbisk forhold der den ene kvinnen ble nektet å adoptere partnerens sønn. EMD kom til at artikkel 14, sammenholdt med artikkel 8, var krenket når man sammenlignet paret situasjon med situasjonen for par av forskjellige kjønn. Staten hadde ikke oppgitt gode grunner for hvorfor en slik forskjellsbehandling var nødvendig for beskyttelse av barns rettigheter eller familien.

I avgjørelsen avsnitt 148 uttaler EMD følgende:

«Where [...] there is no consensus within the member States of the Council of Europe, either as to the relative importance of the interest at stake or as to the best means of protecting it, particularly where the case raises sensitive moral or ethical issues, the margin will be wider.

[...]

However, the Court reaffirms that when it comes to issues of discrimination on the grounds of sex or sexual orientation to be examined under Article 14, the State's margin of appreciation is narrow.»

Disse medlemmer mener på denne bakgrunn at det er på høy tid at barnets beste må være det førende prinsipp, også i likekjønnede ekteskap, og at pater est-regelen derfor må gjøres kjønnsnøytral.

Mulig brudd på diskrimineringsvernet til foreldre som har endret juridisk kjønn

Disse medlemmer viser til at Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) fikk i oppdrag av regjeringen å gjennomføre en utredning om innføring av en tredje juridisk kjønnskategori i Norge. I 2023 kom rapporten «Utredning om en tredje juridisk kjønnskategori».

I rapporten påpeker Bufdir at lov om endring av juridisk kjønn skal legges til grunn for annen lovgivning, unntatt barnelovens bestemmelser om foreldreskap og foreldreansvar. Etter barneloven skal «fødselskjønn», ikke juridisk kjønn, legges til grunn for å etablere foreldreskap og foreldreansvar.

Dette medfører at personer som har endret juridisk kjønn, og som er foreldre, benevnes med foreldrebegreper som ikke samsvarer med deres juridiske kjønn. For eksempel vil en juridisk mann som føder barn, bli betegnet som barnets mor. Videre peker Bufdir på at barnelovens foreldrebegreper gjenspeiles i en rekke skjemaer og dokumenter. Dette medfører at kjønnsendringen kan bli avslørt i ulike sammenhenger. Bufdir påpeker at denne løsningen innebærer et mulig brudd på diskrimineringsvernet på bakgrunn av kjønnsidentitet.

Disse medlemmer viser til at dette også er tema i Barnelovutvalgets utredning. Barnelovutvalget foreslår at barneloven burde benytte kjønnsnøytrale begreper. Ifølge Barnelovutvalget er en mer nøytral terminologi bedre «i takt med tiden», ettersom barn i dag vokser opp i svært ulike familier. Utvalget skriver at de «ønsker å tilstrebe en lov som i størst mulig grad inkluderer ulike familiekonstellasjoner», og at de vurderer at det ikke er nødvendig at bestemmelsen viser til «kvinnen» som føder barnet, men at det heller skal vises til «den» som føder barnet, slik at bestemmelsen vil inkludere juridiske menn som føder barn. På grunn av kapasitetshensyn fikk Barnelovutvalget likevel ikke gjennomført den kjønnsnøytrale terminologien fullstendig i lovtkastet.

Disse medlemmer viser til at Likestillings- og diskrimineringsombudet i sitt høringsinnspill understreker at det er behov for en gjennomgang av det rettslige rammeverket for etablering av foreldreskap for personer som endrer juridisk kjønn. Ombudet skriver i sitt høringsinnspill:

«Dagens lovverk hvor foreldreskap registreres i henhold til fødselskjønn, innebærer blant at folkeregistermyndigheten deler opplysninger om kjønnsidentitet med hjemmel i lov om folkeregistrering § 10-2. Dette skyldes at det juridiske foreldreskapet ikke samsvarer med foreldrenes juridiske kjønn. Dette utgjør et alvorlig problem, som best løses gjennom en revisjon av barnelovens regler om etablering av foreldreskap for denne gruppen.»

Disse medlemmer viser til at Bufdir anbefaler en gjennomgang av dagens regler om foreldreskap og endring av juridisk kjønn, uavhengig av om en ny juridisk kjønnskategori blir innført eller ikke. Bufdir anbefaler at utredningen bør kartlegge om og hvordan personer som har endret juridisk kjønn, kan bli omtalt med foreldrebegrep som samsvarer med deres juridiske kjønn. Bufdir anbefaler videre at det i utredningen ses på om dagens regler medfører at personer som har endret juridisk kjønn, risikerer å få avslørt sin kjønnsendring i møte med det offentlige og andre på grunn av manglende samsvar mellom juridisk kjønn og foreldrebetegnelse.

Disse medlemmer ser frem til det videre arbeidet med denne rapporten, og oppfordrer regjeringen til å særlig prioritere arbeidet med å kartlegge om dagens regler om foreldreskap og endring av juridisk kjønn utgjør et brudd på diskrimineringsvernet på bakgrunn av kjønnsidentitet. Disse medlemmer vil i den forbindelse minne om at regjeringen plikter å ta hensyn til barnets beste i dette arbeidet, og herunder ta høyde for at avsløring av forelderens kjønnsendring vil kunne oppleves psykisk belastende for forelderens, noe barnet kan fange opp og påvirkes negativt av.

På denne bakgrunn fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med et lovforslag om å gjøre pater est-regelen kjønnsnøytral.»

«Stortinget ber regjeringen gjennomgå dagens regler om foreldreskap og endring av juridisk kjønn, med mål om å komme tilbake til Stortinget med et lovforslag hvor personer som har endret juridisk kjønn, blir omtalt med foreldrebegrep som samsvarer med deres juridiske kjønn.»

Forslag fra mindretall

Forslag fra Høyre:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen utrede spørsmålet om å gjøre pater est-regelen kjønnsnøytral, og der relevant regelverk sees i sammenheng med mål om større grad av likestilling for foreldre i likekjønnede ekteskap, og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti og Venstre:

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med et lovforslag om å gjøre pater est-regelen kjønnsnøytral.

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen gjennomgå dagens regler om foreldreskap og endring av juridisk kjønn, med mål om å komme tilbake til Stortinget med et lovforslag hvor personer som har endret juridisk kjønn, blir om-

talt med foreldrebegrep som samsvarer med deres juridiske kjønn.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av medlemmene i komiteen fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet og Fremskrittspartiet.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og råar Stortinget til å gjøre følgende

v e d t a k:

Dokument 8:180 S (2023–2024) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Grunde Almeland, Guri Melby og Ingvild Wetrhus Thorsvik om å sikre alle foreldre muligheten til å være forelder til sitt eget barn – vedtas ikke.

Oslo, i familie- og kulturkomiteen, den 26. november 2024

Grunde Almeland

leder

Turid Kristensen

ordfører

Statsråden

Stortinget
Familie- og kulturkomiteen
0026 OSLO

Dykkar ref
2024/6455 IS/mb

Vår ref
24/3937-

Dato
01 . november 2024

Dokument 8:180 S (2023-2024) – Representantforslag frå stortingsrepresentantane Grunde Almeland, Guri Melby og Ingvild Wetrhus Thorsvik om å sikre alle foreldre moglegheita til å vere forelder til sitt eige barn

Eg viser til brev frå familie- og kulturkomiteen 10. oktober med oversending av representantforslag om å sikre alle foreldre moglegheita til å vere forelder til sitt eige barn.

Representantforslaget, som gjeld etablering av medmorskap, kjem samstundes med at Barne- og familiedepartementet arbeider med ein lovproposisjon med forslag til ny barnelov.

Barnelovutvalet har føreslått at farskap og medmorskap som byggjer på assistert befruktning skal verte etablert på likeins måte, ved at det er samtykket til den assisterte befruktinga som skal vere grunnlaget for etablering av foreldreskapen. Utvalet har ikkje greidd ut og gått inn for å utvide pater est-regelen, slik det vert føreslått i representantforslaget. Utvalet peiker likevel på fleire moglege konsekvensar av ei slik løysing, mellom anna at dersom pater est-regelen òg skal gjelde for kvinnelege par, vil regelen ikkje vere i tråd med vilkåra i bioteknologilova om assistert befruktning. Ei ordning som inneber at paret sjølv kan sørge for befruktning utanfor godkjend helsestell, vil vere eit brot med føresetnaden om at donor og paret ikkje skal kjenne kvarandre. Etter synet til utvalet er den viktigaste grunnen til å halde fast på dei gjeldande vilkåra for medmorskap, at dei sikrar at det ikkje blir konflikt om foreldreskapen mellom medmor og den som har gjeve frå seg sæd. Dersom barnet har blitt til ved ei form for privat ordning, kan det til dømes vere usikkerheit kring rolla til den som har bidrege til befruktinga.

Barnelovutvalet skriv om private avtaler om foreldreskap på side 131 og at slike avtaler kan føra til uvisse rundt etablering av foreldreskapen:

«Det sentrale poenget for utvalget er hensynet til stabilitet i barnets liv. Utvalget legger til grunn at de aller fleste par vil inngå avtaler som ikke medfører noen usikkerhet om hvem som er barnets foreldre. Man kan imidlertid ikke utelukke at det i noen tilfeller kan være tvil, eller at en part ombestemmer seg og senere kommer på banen og mener at han er forelder til barnet. I slike tilfeller vil det etter utvalgets syn være en fordel å rydde all uklarhet av veien helt fra starten av ved å stille krav om at den som har bidratt til barnets tilblivelse, fraskriver seg sine foreldrerettigheter for at morens partner skal kunne bli forelder. Dagens vilkår sikrer dette.

I en konkret vurdering av barnets beste kan situasjonen noen ganger tilsi at barnet skal sikres juridisk tilknytning til en person, selv om vilkårene for medmorskap ikke er oppfylt. Det er sentralt for utvalget at barn ikke skal være skadelidende selv om foreldrene har gått utenfor lovens metoder. Også foreldrenes, eller de pretenderende foreldrenes, menneskerettigheter kan etter omstendighetene begrunne at det skal fastsettes foreldreskap [...]. Etter utvalgets syn må imidlertid disse sakene håndteres som adopsjonssaker, slik det også praktiseres i dag.»

Barne- og familiedepartementet arbeider med lovproposisjonen med forslag til ny barnelov, med sikte på at den kan bli lagt fram for Stortinget våren 2025. Vurderingane som regjeringa gjer i desse spørsmåla, vil gå fram av proposisjonen. Eg meiner denne saka blir best handsama av Stortinget dersom innhaldet i representantforslaget kan bli drøfta saman med dei andre forslaga til ny barnelov. På denne måten kan alle føresegnene om etablering av foreldreskap bli sett i samanheng og saman gje grunnlag for ei grundig drøfting.

Med helsing

Kjersti Toppe

Brevet er elektronisk godkjent

